

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ

ЗАТВЕРДЖЕНО

на засіданні кафедри міжнародних відносин і
політичної філософії

Протокол № 1 від 22.08.2025 р.

ПОГОДЖЕНО

Проректор з навчально-методичної роботи

Каріна НЕМАШКАЛО

**МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ ЯК СУБ'ЄКТ МІЖНАРОДНИХ
ВІДНОСИН**

робоча програма навчальної дисципліни (РПНД)

Галузь знань	С Соціальні науки, журналістика, інформація та міжнародні відносини
Спеціальність	С3 Міжнародні відносини
Освітній рівень	перший (бакалаврський)
Освітня програма	Міжнародні відносини
Статус дисципліни	обов'язкова
Мова викладання, навчання та оцінювання	українська

Розробники:
к.політ.н., доцент

Антон ГОРБАЧОВ

Завідувач кафедри
міжнародних відносин і
політичної філософії

Олег КУЗЬ

Гарант програми

Ірина ЖЕРЕБЯТНІКОВА

Харків
2025

ВСТУП

Місцеве самоврядування як сукупність міжнародних відносин є прикладним напрямом у системі суспільних наук, що спирається на категорії, пояснювальні принципи та концепції як загальної політології, так і міжнародного права, дипломатії та регіональних студій. Використовувані в межах цієї дисципліни поняття та теоретичні конструкції мають власну специфіку та передбачають здатність слухача усвідомлювати й чітко формулювати відмінності у трактуванні та застосуванні подібних термінів саме в контексті міжнародної діяльності органів місцевого самоврядування. Це дозволяє уникнути механічного перенесення понять з інших наук і сприяє більш глибокому розумінню особливостей функціонування місцевого самоврядування у міжнародних відносинах, транскордонній співпраці та міжмуніципальних зв'язках.

Метою навчальної дисципліни є: ознайомлення здобувачів з основними категоріями, проблемами та теоретико-методологічними підходами до розуміння місцевого самоврядування як учасника міжнародних процесів; формування у здобувачів загального уявлення щодо правових основ міжнародної діяльності місцевих громад; вивчення інструментів транскордонного та міжмуніципального співробітництва; здобуття навичок аналізу міжнародних проєктів за участю органів місцевого самоврядування.

Основні завдання навчальної дисципліни включають:

- опанувати основні засади міжнародної діяльності органів місцевого самоврядування;
- розуміти правові засади транскордонного співробітництва та міжмуніципальної взаємодії;
- знати ключові міжнародні документи та інституції, що регулюють діяльність місцевого самоврядування на міжнародному рівні;
- сформулювати навички самостійного аналізу міжнародних договорів, угод та програм за участі місцевих органів влади;
- дослідити практичні кейси міжнародної співпраці українських територіальних громад;

- поглиблено розуміти роль місцевого самоврядування у зміцненні міжнародних зв'язків та розвитку регіональної дипломатії.

Об'єктом вивчення дисципліни є місцеве самоврядування як суб'єкт міжнародних відносин, що виступає учасником транскордонної, європейської та глобальної співпраці.

Предметом навчальної дисципліни є форми, механізми та правові основи міжнародної діяльності органів місцевого самоврядування, а також їх роль у реалізації міжнародних проєктів та партнерств.

Результати навчання та компетентності, які формує навчальна дисципліна визначено в табл. 1.

Таблиця 1

Результати навчання та компетентності, які формує навчальна дисципліна

<i>Результати навчання</i>	<i>Компетентності, якими повинен оволодіти здобувач вищої освіти</i>
<i>PH3</i>	<i>ЗК1, ЗК12, СК10, СК15</i>
<i>PH5</i>	<i>ЗК1, СК 2, СК5, СК8</i>
<i>PH18</i>	<i>ЗК1, ЗК2, СК5, СК11, СК14</i>

де, **PH18.** Розуміти багатоскладовість та гетерогенність українського суспільства, володіти навичками регіонального, політико-географічного та електорального аналізу поведінкових стратегій неурядових гравців міжнародних відносин України.

PH03. Знати природу міжнародного співробітництва, характер взаємодії між міжнародним акторами, співвідношення державних, недержавних акторів у світовій політиці.

PH05. Знати природу та механізми міжнародних комунікацій.

ЗК1. Здатність реалізовувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина України;

ЗК2. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності й досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство, та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового

образу життя.

ЗК12. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

СК2. Здатність аналізувати міжнародні процеси у різних контекстах, зокрема політичному, безпековому, правовому, економічному, суспільному, культурному та інформаційному.

СК5. Здатність аналізувати вплив світової економіки, міжнародного права та внутрішньої політики на структуру й динаміку міжнародних відносин та зовнішньої політики держав.

СК8. Усвідомлення національних інтересів України на міжнародній арені.

СК10. Здатність аналізувати структуру та динаміку міжнародних суспільних комунікацій, виявляти їх вплив на міжнародну систему, державні та суспільні інститути.

СК11. Здатність аналізувати природу та еволюцію міжнародних організацій, їх місця у системі міжнародних відносин, основних форм та перспектив співпраці України з ними.

СК 14. Здатність до тематизації неурядової складової міжнародних відносин через діяльність політичних партій, громадських організацій та об'єднань регіонального рівня.

СК15. Здатність до розуміння базових політико-філософських і соціально-політичних категорій та концепцій, що описують природу політичної реальності.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Зміст навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. ОСНОВИ ТА ТЕОРІЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Тема 1. Що таке місцеве самоврядування і чому воно потрібне

1.1. Поняття і головні ознаки місцевого самоврядування

Розглядаються базові терміни: громада, органи місцевої влади, принципи діяльності. Пояснюється, що таке автономія громади та чому вона важлива для демократії. Порівнюються різні підходи до визначення цього поняття.

1.2. Роль і значення для держави і громадян

Аналізується, як місцеве самоврядування впливає на повсякденне життя мешканців. Розкривається значення прийняття рішень на місцевому рівні. Обговорюються приклади з життя громад.

1.3. Види та рівні місцевого самоврядування

Розглядаються міські, селищні, сільські ради, райони та області. Пояснюється різниця між рівнями і повноваженнями. Наголошується на взаємодії між ними.

Тема 2. Історія розвитку місцевого самоврядування в Україні та світі

2.1. Витоки самоврядування у світі

Вивчається історія розвитку муніципалітетів від середньовіччя до сучасності. Пояснюється, як міста отримували автономію. Зазначаються особливості європейської моделі.

2.2. Основні етапи розвитку в Україні

Розглядається формування інститутів місцевого самоврядування у різні історичні періоди. Пояснюється, як політичні події впливали на організацію влади на місцях. Зазначаються ключові реформи незалежної України.

2.3. Європейські стандарти та їх вплив на Україну

Розкривається зміст Європейської хартії місцевого самоврядування. Аналізується, як її принципи впроваджуються в українське законодавство. Наводяться приклади практичних змін.

Тема 3. Структура та функції місцевого самоврядування

3.1. Органи управління: ради, виконкоми, старости

Описується, як формуються ради і що таке виконком. Пояснюється роль старост у селах і селищах. Розглядаються принципи прозорості у роботі органів.

3.2. Ключові завдання і повноваження

Розкриваються головні напрями діяльності: комунальне господарство, освіта, культура, економічний розвиток. Пояснюється, як громади реалізують ці завдання. Зазначаються приклади рішень на місцевому рівні.

3.3. Взаємодія з державними органами

Пояснюється механізм розподілу повноважень між місцевою та державною владою. Розглядаються питання контролю та підзвітності. Наголошується на важливості співпраці для розвитку громад.

Змістовий модуль 2. МІЖНАРОДНА ДІЯЛЬНІСТЬ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Тема 4. Основи міжнародної діяльності органів місцевого самоврядування

4.1. Що таке парадипломатія та дипломатія міст

Пояснюється, як місцеві громади можуть брати участь у міжнародних відносинах. Наводяться приклади співпраці міст з-за кордону. Висвітлюються переваги такої активності.

4.2. Навіщо громадам потрібна міжнародна діяльність

Розглядаються цілі: обмін досвідом, залучення інвестицій, культурна співпраця. Пояснюється, як це впливає на розвиток громади. Обговорюються конкретні кейси.

4.3. Типи міжнародної активності

Аналізуються партнерські угоди, спільні проекти, участь у програмах ЄС. Пояснюється, що кожен інструмент дає громаді. Розглядаються переваги і обмеження.

Тема 5. Форми та інструменти міжнародної співпраці

5.1. Міста-побратими та партнерські угоди

Розповідається про традицію побратимства між містами. Пояснюється, як укладаються угоди і що вони дають. Наводяться приклади українських міст-побратимів.

5.2. Участь у міжнародних мережах і асоціаціях

Описуються переваги для громад: обмін досвідом, навчання, доступ до ресурсів. Розглядаються відомі мережі та організації. Пояснюється, як громада може стати їх членом.

5.3. Гранти, проекти та програми технічної допомоги

Аналізується, як громади залучають кошти на розвиток. Пояснюється процес підготовки проектної заявки. Наводяться приклади успішних грантів.

Тема 6. Правові основи міжнародної діяльності

6.1. Конституція та закони України

Розкривається, які права громада має у міжнародній сфері. Пояснюється, як закон регулює співпрацю. Обговорюються обмеження та вимоги.

6.2. Європейська хартія місцевого самоврядування

Розглядаються принципи, що визначають автономію і права громад. Пояснюється, як ці принципи діють в Україні. Обговорюється значення ратифікації Хартії.

6.3. Взаємодія з центральними органами влади

Пояснюється, чому громадам потрібно співпрацювати з МЗС, урядом та іншими органами. Розглядаються приклади спільної реалізації проектів. Обговорюється питання дипломатичного супроводу.

Змістовий модуль 3. ПРАКТИКА ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Тема 7. Реалізація міжнародних проєктів

7.1. Від ідеї до реалізації: як створюється проєкт

Розглядаються етапи: пошук ідеї, партнерів, підготовка заявки, реалізація. Пояснюється важливість планування. Наводяться приклади з практики.

7.2. Співпраця з донорами та міжнародними організаціями

Розкривається, як громади шукають партнерів і готують пропозиції. Пояснюється роль прозорості та відкритості. Обговорюються фактори успішної комунікації.

7.3. Моніторинг та оцінка результатів

Пояснюється, як громада оцінює ефективність проєкту. Розглядаються інструменти оцінки. Наголошується на важливості звітності для майбутніх ініціатив.

Тема 8. Виклики міжнародної діяльності місцевого самоврядування

8.1. Основні перешкоди: фінансові, кадрові, юридичні

Розглядаються обмежені ресурси, брак досвіду, складність процедур. Пояснюється, як ці проблеми впливають на активність громад. Обговорюються можливі рішення.

8.2. Ризики та обмеження міжнародної співпраці

Аналізуються політичні ризики, зміни законодавства, безпекові питання. Пояснюється важливість управління ризиками. Наводяться приклади з досвіду громад.

8.3. Приклади подолання викликів у різних регіонах України

Розповідаються історії успішних громад. Аналізується, що їм допомогло. Пояснюється роль лідерства і спільної роботи.

Тема 9. Перспективи розвитку та нові напрямки

9.1. Цифровізація та інновації в міжнародній діяльності

Розглядається використання онлайн-платформ, електронних сервісів, віртуальних зустрічей. Пояснюється, як це спрощує співпрацю. Наводяться приклади інновацій.

9.2. Нові сфери співпраці: екологія, освіта, культура

Пояснюється, чому громади зосереджуються на цих напрямках. Розглядаються переваги для сталого розвитку. Наводяться приклади проєктів.

9.3. Досвід європейських міст і його адаптація в Україні

Розглядаються приклади з Польщі, Німеччини, Скандинавії. Пояснюється, як українські громади можуть використати цей досвід. Обговорюються шляхи адаптації.

Перелік практичних (семінарських) завдань за навчальною дисципліною наведено в табл. 2

Таблиця 2

Перелік практичних (семінарських) та ь завдань

№	Назва теми та / або завдання	Зміст
1	Теоретичні основи місцевого самоврядування	Формування базового розуміння поняття місцевого самоврядування, його ознак, значення та ролі для громади та держави.
2	Історія розвитку місцевого самоврядування в Україні та світі	Аналіз історичних прикладів становлення самоврядування; визначення впливу європейських стандартів.
3	Органи місцевого самоврядування: структура і функції	Розгляд структури місцевої влади; завдань рад, виконкомів та старост; розподілу повноважень.
4	Парадипломатія та дипломатія міст	Вивчення прикладів участі громад у міжнародних відносинах; обговорення переваг і ризиків.
5	Форми міжнародної співпраці громад	Аналіз договорів, побратимських зв'язків, участі у мережах та асоціаціях; обговорення їхньої практичної користі.
6	Гранти, програми технічної допомоги та проєкти	Розбір етапів підготовки заявок; практичне завдання з моделювання проєкту для громади.
7	Правові основи міжнародної діяльності	Вивчення Конституції, законів України та Європейської хартії; аналіз прикладів правових колізій.
8	Реалізація міжнародних проєктів органами місцевого самоврядування	Оцінка прикладів впровадження конкретних проєктів; обговорення факторів успіху та труднощів.
9	Виклики та перспективи міжнародної діяльності громад	Аналіз сучасних проблем, обговорення шляхів вирішення; розробка пропозицій для розвитку міжнародної активності громади.

Перелік самостійної роботи за навчальною дисципліною наведено в табл. 3

Перелік самостійної роботи

Назва теми та / або завдання	Зміст
Тема 1 - 9	Вивчення лекційного матеріалу.
Тема 1 - 9	Підготовка до практичних занять
Теми 1-9	Виконання індивідуальних завдань
Тема 9	Написання творчого завдання

Кількість годин лекційних, практичних (семінарських) занять та годин самостійної роботи наведено в робочому плані (технологічній карті) з навчальної дисципліни.

МЕТОДИ НАВЧАННЯ

При викладанні навчальної дисципліни «МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ ЯК СУБ'ЄКТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН» використовується своєрідне поєднання дидактичних традицій та інновацій: від консервативних, академічних методик інформаційно-рецептивної та репродуктивної спрямованості до трансформативно-феноменологічних, пошукових підходів щодо активізації навчально-пізнавальної діяльності здобувачів, які передбачають застосування таких навчальних технологій, як: проблемні лекції, семінари-дискусії, кейс-стаді, дебати тощо.

ФОРМИ ТА МЕТОДИ ОЦІНЮВАННЯ

Університет використовує 100 бальну накопичувальну систему оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти.

Поточний контроль здійснюється під час проведення лекційних, практичних, та семінарських занять і має на меті перевірку рівня підготовленості здобувача вищої освіти до виконання конкретної роботи і оцінюється сумою набраних балів: максимальна сума – 100 балів; мінімальна сума – 60 балів.

Підсумковий контроль включає семестровий контроль та атестацію здобувача вищої освіти.

Семестровий контроль проводиться у формі заліку. .

Підсумкова оцінка за навчальною дисципліною визначається:

– к сумуванням всіх балів, отриманих під час поточного контролю.

Під час викладання навчальної дисципліни використовуються наступні контрольні заходи:

Поточний контроль: ситуаційний аналіз (аналітична довідка) (20 балів), презентація аналітичної довідки (12 балів), участь у дебатах (полеміці) (20

балів), творчі завдання (аналітична записка) (24 бали), контрольні роботи (24 бали).

Семестровий контроль: Залік

Більш детальну інформацію щодо системи оцінювання наведено в робочому плані (технологічній карті) з навчальної дисципліни.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Міжнародні відносини та світова політика [Електронний ресурс] : навч. посіб. / О. М. Кузь, Д. С. Коротков, Д. Ю. Михайличенко, О. В. Бровко ; Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця. - [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/25295>

2. Caramani D. Comparative Politics : [6th ed.]/ D. Caramani. — Oxford: Oxford University Press, 2023. — 672 p.

3. Okunev I. Electoral Geography/ I. Okunev. — Bruxelles; Berlin; New York: Peter Lang, 2024. 468 p.

4. Журавський В.С., Серогін В.О., Ярмиш О.Н. Державне будівництво та місцеве самоврядування в Україні : підручник / В.С. Журавський, В.О. Серогін, О.Н. Ярмиш. — Київ : Видавничий дім “In Yure”, 2004 ; перевид. 2022. — 671 с.

5. Загорський В.С., Красівський В.С., Мороз О.Ю. (ред.). Історія державного управління / за ред. В.С. Загорського та ін. — Львів : LRIDU НБУ, 2018 ; перевид. 2021. — 512 с.

6. Резнікова О.О., Войтовський К.Є., Лепіхов А.В. Організація системи забезпечення національної стійкості на регіональному і місцевому рівнях : аналіт. доповідь / за заг. ред. О.О. Резнікової. — Київ : Нац. ін-т стратег. дослідж., 2021. — 140 с. — [Електрон. ресурс]. — Режим доступу: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2021-09/analytrep_08_2021.pdf

Додаткова

7. Дробун І.В. Функції органів місцевого самоврядування в Україні : монографія / І.В. Дробун. — Київ : Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2003 ; перевид. 2021. — 244 с.
8. Жеребятнікова І. В. Особливості розвитку політичних конфліктів у процесі трансформації українського суспільства / І. В. Жеребятнікова // Український соціум: соціально-гуманітарний аналіз сучасності та прогноз майбутнього : матеріали XXVI Всеукраїнської наук.-практ. конференції, 29 серпня 2024 р. : тези допов. / [редкол.: Панфілов О. Ю. (голова), Погрібна В. Л., Прудников В. А. та ін.] ; ГО «Аналіт. центр сучас. гуманітаристики» ; Харків. асоц. політологів. – Харків : Право, 2024. – С. 69-72. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/36786>
9. Місьцеве самоврядування в Україні (XX – початок XXI століття). Західні землі : монографія / відп. ред. Михайло Романюк ; НАН України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. — Львів, 2023. — 676 с.
10. Кузь О. М. Міжмор'я як метафора: від концепту до геополітичного проекту / О. М. Кузь // Міжнародні відносини у глобальному та регіональному вимірі : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 8 травня 2025 р.) / за ред. Н. А. Вінникової [Електронний ресурс]. - Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2025. - С. 113–115. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/36252>
11. Bilotskyi O., Dohotar M. Principles of implementing local self-government in martial law // Coordinates of Public Administration. – 2024.
12. Campisi M., Ratliff T. та ін. The GEO Metric: An introduction [Електронний ресурс] // arXiv. – 2021. – Режим доступу: <https://arxiv.org/abs/2103.12856> .
13. Forest B. Electoral geography: From mapping votes to representing power // Geography Compass. – 2017.
14. Kalnysh Yurii. Modernizing the training of local government officials in Ukraine // Public Management and Administration. – № 1. – 2024.
15. Mitra A. Electoral David vs Goliath... [Електронний ресурс] // arXiv. – 2020. – Режим доступу: <https://arxiv.org/abs/2006.11865> .

16. Petrova I.O. Information support for local self-government authorities in modern Ukraine // *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. – 2023.
17. Tytykalo R. Directions for improving activities of local self-government bodies in Ukraine // *Visegrad Journal on Human Rights*. – 2023.
18. Trends in the Interaction of Local Self-Government and State Authorities [Електронний ресурс] // KSE research. – 2024. – Режим доступу: <https://decentralization.gov.ua/en/news/18095> .
19. Zayats D.D. Decentralization Reform in Ukraine: Achievements... // *Democratic Governance*. – 2024.

Інформаційні ресурси

20. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21.05.1997 № 280/97-ВР (ред. станом на 2024 р.) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр>
21. Конституція України від 28.06.1996 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
22. Council of Europe. Policy Advice on the Roadmap for Local Self-Government Recovery in Ukraine, 2022 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.coe.int/en/web/kyiv/-/roadmap-for-local-self-government-recovery-in-ukraine>
23. Council of Europe. Tools and publications related to Ukraine, 2023 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.coe.int/en/web/congress/ukraine-publications>
24. HS Public Management. New legislation on local self-government: from approval to implementation, 21.12.2023 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://hs.gov.ua/en/new-legislation-on-local-self-government-from-approval-to-implementation>